

УДК 343.21

КВАЛІФІКАЦІЯ ЗЛОЧИНІВ З УРАХУВАННЯМ ФОРМ СПІВУЧАСТІ: АНАЛІЗ ПОСТАНОВ ПЛЕНУМУ ВЕРХОВНОГО СУДУ УКРАЇНИ*

Ус О.В., к. ю. н., доцент
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена аналізу постанов Пленуму Верховного Суду України, прийнятих після набрання чинності КК України 2001 року, що містять положення щодо кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті. Встановлені певні недоліки судового тлумачення, висловлені пропозиції щодо удосконалення судової практики кваліфікації злочинів, вчинених різними об'єднаннями співучасників.

Ключові слова: кваліфікація злочинів, об'єднання співучасників, форми співучасті, група осіб, постанова Пленуму Верховного Суду України.

Стаття посвячена аналізу постановлений Пленума Верховного Суду України, прийнятих після вступлення в силу УК України 2001 года, которые содержат положения о квалификации преступлений, совершенных в соучастии. Установлен ряд недостатков судебного толкования, высказаны предложения по усовершенствованию судебной практики квалификации преступлений, совершенных различными объединениями соучастников.

Ключевые слова: квалификация преступлений, объединение соучастников, формы соучастия, группа лиц, постановление Пленума Верховного Суду Украины.

Us O.V. QUALIFICATION OF CRIMES IN VIEW OF FORMS OF COMPLICITY: ANALYSIS OF THE DECISIONS OF PLENUM OF UKRAINE SUPREME COURT

This article is devoted to the analysis of the decisions of Plenum of Ukraine Supreme Court, accepted after an entry by virtue of CC of Ukraine 2001, that contain positions about qualification of acts of accomplices. The row of lacks of judicial interpretation is set, outspoken suggestion on the improvement of judicial practice of qualification of acts of accomplices.

Key words: qualification of crimes, association of accomplices, forms of complicity, group of persons, decision of Plenum of Ukraine Supreme Court.

У кримінально-правовій науці та слідчо-судовій практиці домінуючою є позиція, згідно з якою злочини, що вчиняються у співучасті, є більш суспільно небезпечними, ніж ті самі діяння, вчиненні одноособово [1, с. 68; 2, с. 135; 3, с. 278]. Аналіз чинного кримінального законодавства свідчить про те, що співучасть у злочині (її види та форми) за Кримінальним кодексом України (далі – КК) має значення для кваліфікації діяння та призначення покарання. Так, окремі об'єднання співучасників, тобто форми співучасті, є кваліфікуючими ознаками певних складів злочинів (вчинення злочину групою осіб, групою осіб за попередньою змовою, організованою групою). Створення злочинної організації передбачено як самостійний склад злочину в Особливій частині КК (ст. 255 КК). Відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 67 КК «вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою» (ч. 2 або ч. 3 ст. 28) визнається обставиною, що обтяжує покарання.

Станом на 1 лютого 2014 р. така форма співучасті як вчинення злочину групою осіб

є обов'язковою ознакою основного складу злочину (ч. 1 ст. 316 КК) та кваліфікуючою ознакою в 11 складах злочинів (наприклад, ч. 2 ст. 121, ч. 2 ст. 126, ч. 3 ст. 152, ч. 2 ст. 153 КК); вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою є кваліфікуючою ознакою у 96 складах злочинів (приміром, ч. 2 ст. 210, ч. 2 ст. 212, ч. 2 ст. 121-1, ч. 2 ст. 216, ч. 2 ст. 222-1, ч. 2 ст. 229, ч. 3 ст. 232-1 КК); вчинення злочину організованою групою є обов'язковою ознакою основного складу злочину (ст. 392 КК) та кваліфікуючою ознакою у 46 складах злочинів (наприклад, ч. 3 ст. 355, ч. 3 ст. 359, ч. 2 ст. 368-3, ч. 2 ст. 368-4, ч. 5 ст. 369 КК).

В теорії кримінального права питанням кваліфікації діянь співучасників присвячені як дослідження, що стосуються співучасті у злочині, зокрема роботи таких науковців, як Ф. Г. Бурчак, Р. Р. Галіакбаров, П. І. Гришаєв, Ю. В. Гродецький, Н. О. Гуторова, А. Ф. Зелінський, М. Г. Іванов, М. І. Ковальов, О. О. Кваша, А. П. Козлов, Г. А. Кригер, П. С. Матишевський, Г. В. Новицький, Р. С. Орловський, М. І. Панов, В. С. Прохоров, П. П. Тельнов, А. Н. Трайнін, О. В. Ус, Б. С. Утевський, М. Д. Шаргородський, М. О. Шнейдер та ін., так і роботи, прис-

* 3 циклу статей, присвячених особливостям кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті.

вчені власне питанням кваліфікації діянь, передбачених КК, авторами яких є Є. В. Благгов Л. Д. Гаухман, В. В. Колосовський, М. Й. Коржанський, В. В. Кузнєцов, Б. А. Курінов, В. О. Навроцький, О. І. Парог, С. А. Тарарухін, Р. А. Сабітов, А. В. Савченко та інші вчені.

Не дивлячись на те, що проблемам кваліфікації злочинів, вчинених у співучасті, присвячено чимало наукових праць, низка питань кваліфікації й на сьогодні залишається дискусійними. Це зумовлено, зокрема, й істотною зміною регламентації інституту співучасті у КК 2001 р.

Помилки під час кваліфікації злочинів, вчинених співучасниками, інколи виникають внаслідок нечіткого розуміння того, що являє собою попередня змова групи осіб, недостатньої уваги до встановлення ролі співучасників та розмежування таких ролей. Судова практика також стикається з низкою складних питань, пов'язаних зі встановленням форм співучасті, з визначенням їх ознак та розмежуванням. У зв'язку з цим вважаємо актуальним та доцільним як з теоретичної, так і з практичної точок зору дослідження постанов Пленуму Верховного Суду України (далі – ПВСУ), прийнятих після набуття чинності КК України 2001 р., щодо тлумачення законодавчих положень про кваліфікацію злочинів, вчинених різними об'єднаннями співучасників.

1. Відповідно до ч. 1 ст. 28 КК «злочин визнається таким, що вчинений групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців без попередньої змови між собою».

Згідно з абз. 1 п. 9 постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30 травня 2008 р. № 5 «злочин, передбачений статтею 152 чи статтею 153 КК, визнається вчиненим групою осіб, якщо у ньому брали участь декілька (два або більше) виконавців (співвиконавців), тобто співучасників, ознаки яких зазначені у частині другій статті 27 КК. При цьому виконавці (співвиконавці) діють узгоджено, з єдиним умислом і кожен з них *безпосередньо* виконує діяння, що утворюють повністю чи частково об'єктивну сторону складу злочину». Слід звернути увагу на неточність судового тлумачення такої кваліфікуючої ознаки, оскільки, зазначаючи, що під час вчинення злочину групою осіб у ньому повинні брати участь декілька виконавців (співвиконавців), *тобто співучасників, ознаки яких зазначені у частині другій статті 27 КК*, Пленум Верховного Суду України тут же вказує, що кожен зі співучасників повинен безпосередньо виконати діяння,

що утворює об'єктивну сторону складу злочину. Водночас в ч. 2 ст. 27 КК закріплені ознаки як безпосереднього, так і *опосередкованого виконавця* злочину, що не виключається і під час вчинення злочинів, передбачених ст. ст. 152 та 153 КК. Такий же підхід міститься й у абз. 1 п. 24 постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 6 листопада 2009 р. № 10.

У п. 6 постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про хуліганство» від 22 грудня 2006 р. № 10 вища судова інстанція висловила позицію про те, що така кваліфікуюча ознака, як вчинення злочину групою осіб охоплює як форму співучасті, наведену в ч. 1 ст. 28 КК, так і вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою (ч. 2 ст. 28 КК), організованою групою (ч. 3 ст. 28 КК) і злочинною організацією (ч. 4 ст. 28 КК). Зокрема, «хуліганство визнають учиненим групою осіб і кваліфікують за ч. 2 ст. 296 КК у разі участі в злочинних діях декількох (двох і більше) виконавців *незалежно від того, яка форма співучасті (ст. 28 КК) мала місце*». Схожий підхід наведено й у абз. 4 п. 16 постанови ПВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. № 2, згідно з яким «умисне вбивство, вчинене організованою групою, також кваліфікується за п. 12 ч. 2 ст. 115 КК».

Слід зазначити, що вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою та вчинення злочину організованою групою у низці складів злочинів передбачені як *самостійні* кваліфікуючі ознаки в різних частинах конкретних статей Особливої частини КК (приміром, ч. 2 та 5 ст. 185, ч. 3 та 5 ст. 191 КК тощо). Таких складів злочинів, станом на 1 лютого 2014 р., в Особливій частині КК 37. Крім того, Особлива частина КК містить 57 складів злочинів, у яких передбачено як кваліфікуючу ознаку вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою і не передбачено такої кваліфікуючої ознаки як вчинення злочину організованою групою. У зв'язку з наведеним вищою судовою інстанцією підходом можна дійти висновку, що, наприклад, якщо в певному складі злочину закріплена така кваліфікуюча ознака, як вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою, то вона охоплює собою також і вчинення злочину організованою групою або злочинною організацією.

Частково така позиція відповідає положенням КК, оскільки відповідно до п. 2 ч. 1 ст. 67 КК «вчинення злочину групою осіб за попередньою змовою (*частина друга або третя статті 28*)» визнається обстави-

ною, що обтяжує покарання. Проте одно-стайно вирішити питання про так званий принцип «матрьошки» щодо форм співучасті* на підставі чинного КК немає достатніх підстав. Тому наведене вищою судовою інстанцією тлумачення такої кваліфікуючої ознаки, як вчинення злочину групою осіб або групою осіб за попередньою змовою навряд чи в повній мірі відповідає положенням КК. Вважаємо, що саме законодавець повинен зайняти більш чітку, концептуальну позицію щодо передбачення в якості кваліфікуючих ознак складів злочинів певних форм співучасті, визначення їх поняття та співвідношення.

Згідно з п. 6 постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про хуліганство» від 22 грудня 2006 р. № 10 кваліфікація хуліганства за ознакою вчинення групою осіб «дій осіб, які вчинили злочин за попередньою змовою або організованою групою, не виключає визнання зазначених обставин такими, що обтяжують покарання (п. 2 ч. 1 ст. 67 КК)». Таке судове тлумачення є доволі спірним, оскільки суперечить ч. 4 ст. 67 КК, згідно з якою, «якщо будь-яка з обставин, що обтяжує покарання, передбачена в статті Особливої частини цього Кодексу як ознака злочину, що впливає на його кваліфікацію, суд не може ще раз враховувати її при призначенні покарання як таку, що його обтяжує».

2. Відповідно до ч. 2 ст. 28 КК «злочин визнається вчиненим за попередньою змовою групою осіб, якщо його спільно вчинили декілька осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його вчинення».

У абз. 1 п. 16 постанови «Про судову практику у справах про хабарництво» від 26 квітня 2002 р. № 5 Пленум Верховного Суду України зазначає, що «відповідно до ч. 2 ст. 28 КК хабар належить визнавати одержаним за попередньою змовою групою осіб, якщо злочин спільно вчинили декілька службових осіб (дві або більше), які заздалегідь, тобто до його початку, про це домовилися (як до, так і після надходження пропозиції про давання хабара, але до його одержання)». Наведений підхід відповідає положенням КК та орієнтує суди на правильну кваліфікацію злочинів, вчинених за попередньою змовою групою осіб.

Згідно з абз. 1 п. 16 постанови ПВСУ «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. № 2 «вчиненим за попе-

редньою змовою групою осіб (п. 12 ч. 2 ст. 115 КК) умисне вбивство вважається тоді, коли в позбавленні потерпілого життя брали участь декілька осіб (дві і більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне його виконання». В цілому таке роз'яснення відповідає положенням ч. 2 ст. 28 КК, проте слід зазначити, що формулювання «домовилися про спільне його виконання» свідчить про те, що кожен з учасників такої групи повинен зіграти роль виконавця, тобто безпосередньо чи опосередковано виконати об'єктивну сторону складу такого злочину.

Вважаємо, оскільки у визначенні співучасті вказується про спільну участь у вчиненні злочину (ст. 26 КК), то, ймовірно, внесок кожного зі співучасників необхідно розглядати як його участь у спільному злочині. При цьому якщо виконавець (співвиконавець) безпосередньо чи опосередковано (повністю або частково) вчиняє злочин, тобто виконує об'єктивну сторону його складу (ч. 2 ст. 27 КК), то інші співучасники не вчиняють безпосередньо злочин, не виконують об'єктивну сторону його складу, а лише беруть участь у його вчиненні. Таким чином, під час вчинення злочину у співучасті його виконує виконавець (співвиконавець), а інші співучасники (організатор, підбурювач та пособник) беруть участь у його спільному вчиненні, тобто *вчиняють злочин* [4, с. 29-30].

У абз. 1 п. 9 постанови «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» від 8 жовтня 2004 р. № 15 Пленум Верховного Суду України зазначив, що «дії керівників підприємств, установ, організацій, які *віддали* підлеглим службовим особам *наказ, вказівку, розпорядження* підписати чи подати до податкових органів недостовірні (фальсифіковані) звіти, баланси, декларації, розрахунки або не сплачувати податки, збори, інші обов'язкові платежі взагалі чи сплатити їх не в повному обсязі, а також дії службових осіб, які виконали такі незаконні наказ, вказівку чи розпорядження, мають кваліфікуватися за ст. 212 КК як дії *виконавців* цього злочину, вчиненого за попередньою змовою групою осіб». Наведене судове тлумачення вищою судовою інстанцією не відповідає положенням КК, оскільки *надання наказу, вказівки або розпорядження вчинити злочин* притаманне діянню таких співучасників, як організатор та підбурювач. Відповідно до ч. 3 ст. 27 КК організатором, зокрема, є особа, яка організувала вчинення злочину (злочинів) або керувала його (їх) підготов-

* Цей принцип полягає в тому, що форма співучасті, яка передбачена в наступній частині ст. 28 КК, містить всі ознаки форми співучасті, зазначеної в попередній частині ст. 28 КК та ще, як мінімум, одну додаткову ознаку.

кою чи вчиненням. У абз. 2 п. 3 постанови «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р. № 13 Пленум Верховного Суду України зазначає, що «організація вчинення злочину (злочинів) може полягати в залученні співучасників усіх видів (виконавців, пособників, підбурювачів, інших організаторів) або лише одного з них (наприклад, виконавців) і здійснюватись у формі наказу, угоди, прохання, підкупу, доручення, замовлення тощо».

Згідно з ч. 4 ст. 27 КК «підбурювачем є особа, яка умовлянням, підкупом, погрозою, примусом або іншим чином схилила іншого співучасника до вчинення злочину» [4, с. 82-89]. З цього законодавчого положення слідує, що перелік способів підбурювання до злочину не є вичерпним, а законодавець закріпив лише найбільш розповсюджені з них. Такий законодавчий підхід підсумував багаторічні дискусії та став підставою для наукового висновку, що для підбурювання необхідно лише викликання рішучості (наміру, бажання) в іншого суб'єкта на вчинення злочину, у який би спосіб підбурювач цього не досяг (за умови, що такий вплив не виключає ставлення у вину) [4, с. 37-48].

Відповідно до ч. 2 ст. 27 КК «виконавцем (співвиконавцем) є особа, яка у співучасті з іншими суб'єктами злочину безпосередньо чи шляхом використання інших осіб, що відповідно до закону не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне, вчинила злочин, передбачений цим Кодексом». З наведеного можна виділити два різновиди діяння виконавця: а) безпосереднє вчинення злочину, тобто виконання повністю або частково діяння (дії чи бездіяльності), що становить ознаку об'єктивної сторони складу злочину (безпосередній виконавець); б) опосередковане вчинення злочину, тобто здійснення його шляхом використання інших осіб, які не підлягають кримінальній відповідальності за скоєне (опосередкований виконавець). Зазначене призводить до висновку, що особа, яка лише віддала наказ, вказівку чи розпорядження вчинити злочин не може визнаватися його виконавцем.

У абз. 1 п. 18 постанови «Про деякі питання застосування законодавства про відповідальність за ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів» від 8 жовтня 2004 р. № 15 Пленум Верховного Суду України зазначає, що «така кваліфікуюча ознака умисного ухилення від сплати податків, зборів, інших обов'язкових платежів, як вчинення цього злочину за попередньою змовою групою осіб, засто-

совується лише в разі, коли в ньому брали участь як співвиконавці дві особи чи більше, які попередньо, до вчинення діяння, домовилися не сплачувати податки, збори, інші обов'язкові платежі до бюджетів чи державних цільових фондів або ж сплатити їх не в повному обсязі».

Схожий підхід міститься й у п. 9 постанови «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» від 3 червня 2005 р. № 8 (із змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 8), у якому вища судова інстанція виключає можливість такої кваліфікуючої ознаки, як вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб за наявності співучасті з розподілом ролей, а саме «контрабанда вважається вчиненою за попередньою змовою групою осіб (ч. 2 ст. 201 КК) тоді, коли в її здійсненні брали участь декілька осіб (дві і більше), які заздалегідь, тобто до початку злочину, домовилися про спільне її вчинення. Кожна з таких осіб, незалежно від того, яку роль вона виконувала, несе відповідальність за ч. 2 ст. 201 КК як співвиконавець. У разі, коли особа вчинила контрабанду у співучасті з організатором, підбурювачем, пособником, зазначена кваліфікуюча ознака відсутня». Така ж позиція наведена й у п. 19 постанови ПВСУ «Про практику застосування судами законодавства про кримінальну відповідальність за легалізацію (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом» від 15 квітня 2005 р. № 5 «за ознакою вчинення цього злочину за попередньою змовою групою осіб має кваліфікуватися діяння, коли в ньому брали участь як співвиконавці дві чи більше особи, котрі до вчинення діяння домовилися легалізувати (відмити) доходи, одержані внаслідок вчинення предикатного діяння».

Щодо наведених роз'яснень Пленуму Верховного Суду України хотілося б висловити певні міркування. По-перше, на наш погляд, така форма співучасті, як вчинення злочину за попередньою змовою групою осіб може бути наявна як у разі співвиконавства (вчинення злочину співвиконавцями за попередньою змовою групою осіб), так і у співучасті з розподілом ролей, оскільки ознаки цієї форми співучасті, передбачені у ч. 2 ст. 28 КК, полягають у: а) злочин вчиняється двома або більше суб'єктами, б) ці суб'єкти можуть бути співучасниками одного (співвиконавці) або різних видів (виконавець і підбурювач, і (або) організатор, і (або) пособник), в) між ними існує попередньо досягнута змова про спільне вчинення злочину.

По-друге, зазначені тлумачення не зовсім відповідають раніше висловленому Пленумом Верховного Суду України підходу. Зокрема, відповідно до абз. 2 п. 16 постанови «Про судову практику в справах про злочини проти життя та здоров'я особи» від 7 лютого 2003 р. № 2: «з урахуванням конкретних обставин справи та змісту спільного умислу осіб, що вчинюють убивство за попередньою змовою, до таких дій належать: ... усунення певних перешкод, що в конкретній ситуації заважають іншій особі заподіяти потерпілому смерть або істотно ускладнюють це; надання особі, яка згідно з домовленістю заподіє смерть потерпілому, конкретної допомоги під час учинення вбивства (у вигляді порад, передачі зброї тощо); ведення спостереження за потерпілим, іншими особами чи обстановкою безпосередньо перед убивством або під час його вчинення з метою забезпечити реалізацію спільного умислу тощо». Тобто вища судова інстанція припускає наявність групи осіб за попередньою змовою під час вчинення вбивства як співвиконавцями, так і з розподілом ролей.

Вважаємо, що інститут співучасті є інститутом Загальної частини кримінального права, і форми співучасті, передбачені у ст. 28 КК, повинні мати усталені ознаки. Якщо злочин вчиняється групою осіб за попередньою змовою, ознаки якої передбачені у ч. 2 ст. 28 КК, то така форма співучасті повинна володіти усталеними характеристиками (ознаками), а не змінюватися в кожному конкретному випадку або щодо певного виду злочинів. Якщо визнати, що для встановлення групи осіб за попередньою змовою необхідна наявність, як мінімум, двох співвиконавців, то виникає закономірне питання: а до якої ж форми співучасті віднести ситуацію вчинення злочину виконавцем і так званім іншим співучасником (організатором, підбурювачем або пособником)? Оскільки співучасть в такому разі не виключається, то необхідно й визначити її форму.

Пленум Верховного Суду України надає тлумачення положень КК, що регламентують вчинення злочину у співвиконавстві з так званім технічним розподілом ролей, коли співвиконавці під час спільного виконання об'єктивної сторони складу злочину розподіляють між собою функції (характер чи вид діянь) для її вчинення. Так, згідно з абз. 1 п. 24 постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини проти власності» від 6 листопада 2009 р. № 10 «злочин визначається вчиненням за попередньою змовою групою осіб у разі його вчинення декількома (двома і більше)

суб'єктами цього злочину, які заздалегідь домовилися про його спільне вчинення. Учасники вчинення злочину групою осіб діють узгоджено, зі спільним умислом, і *кожен із них безпосередньо виконує діяння, що повністю чи частково утворює об'єктивну сторону складу злочину*. При цьому можливий розподіл функцій, за якого кожен співучасник виконує певну роль у вчиненні злочину». Схожий підхід міститься й в абз. 2 п. 9 постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про злочини проти статевої свободи та статевої недоторканості особи» від 30 травня 2008 р. № 5 та в абз. 2 п. 16 постанови ПВСУ «Про судову практику у справах про хабарництво» від 26 квітня 2002 р. № 5.

3. Відповідно до ч. 3 ст. 28 КК «злочин визнається вчиненням організованою групою, якщо в його готуванні або вчиненні брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім учасникам групи». У п. 9 постанови «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р. № 13 Пленум Верховного Суду України зазначає, що «під організованою групою (ч. 3 ст. 28 КК) належить розуміти внутрішньо стійке об'єднання трьох і більше осіб, яке було попередньо утворене з метою вчинення ряду злочинів або тільки *одного*, який потребує ретельної довготривалої підготовки». Слід зазначити, що таке тлумачення має розширювальний характер і не в повній мірі відповідає положенням кримінального закону, оскільки в ч. 3 ст. 28 КК зазначено, що організована група має місце, коли декілька осіб зорганізувалися у стійке об'єднання для вчинення *цього та іншого (інших) злочинів*, тобто, як мінімум, двох злочинних діянь. Схожа ситуація має місце і під час тлумачення ознак злочинної організації в абз. 1 п. 10 постанови, що аналізується.

Щодо кваліфікації злочинів, вчинених організованою групою вища судова інстанція надає роз'яснення в абз. 4 п. 12 постанови «Про судову практику у справах про контрабанду та порушення митних правил» від 3 червня 2005 р. № 8 (зі змінами, внесеними згідно з постановою Пленуму Верховного Суду України від 30 травня 2008 р. № 8), де вказує, що «відповідно до положень ч. 3 ст. 28 КК контрабанда наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів визнається вчиненою

організованою групою, коли в готуванні або вчиненні зазначеного злочину брали участь декілька осіб (три і більше), які попередньо зорганізувались у стійке об'єднання для вчинення цього та іншого (інших) злочинів, об'єднаних єдиним планом з розподілом функцій учасників групи, спрямованих на досягнення цього плану, відомого всім її учасникам». Таке роз'яснення повністю дублює положення ч. 3 ст. 28 КК, у зв'язку з цим виникає питання щодо доцільності наданого тлумачення закону.

4. Відповідно до ч. 4 ст. 28 КК «злочин визнається вчиненим злочинною організацією, якщо він скоєний стійким ієрархічним об'єднанням декількох осіб (п'ять і більше), члени якого або структурні частини якого за попередньою змовою зорганізувались для спільної діяльності з метою безпосереднього вчинення тяжких або особливо тяжких злочинів учасниками цієї організації, або керівництва чи координації злочинної діяльності інших осіб, або забезпечення функціонування як самої злочинної організації, так і інших злочинних груп». У п. 15 постанови «Про практику розгляду судами кримінальних справ про злочини, вчинені стійкими злочинними об'єднаннями» від 23 грудня 2005 р. № 13 вища судова інстанція зайняла позицію, що «злочини, вчинені у складі злочинної організації, належить самостійно кваліфікувати за відповідними нормами за сукупністю з нормою, яка передбачає відповідальність за створення такої організації, участь у ній чи у вчинюванні нею злочинів (ч. 1 ст. 255 КК)».

Аналіз постанов Пленуму Верховного Суду України, що містять положення про кваліфікацію злочинів, вчинених різними формами співучасті, призводить до **висновків**:

1. У постановах Пленуму Верховного Суду України відсутній системний підхід до вирішення питань кваліфікації злочинів, у яких форма співучасті є кваліфікуючою ознакою його складу. Це, на нашу думку, зумовлено й тим, що і у КК відсутній єдиний, системний, концептуальний підхід щодо розуміння різновидів форм співучасті, їх співвідношення (відмежування), ознак, що їх характеризують, та критеріїв обрання (передбачення) в якості кваліфікуючих ознак певних складів злочинів:

а) у постановах вищої судової інстанції відсутня єдність судового тлумачення ознак одних і тих самих форм співучасті, що передбачені як кваліфікуючі ознаки певних складів злочинів;

б) окремі постанови містять підхід, згідно з яким певна форма співучасті може охоплювати собою й інші різновиди таких форм. Так, зокрема під групою осіб розуміються всі форми співучасті, передбачені ст. 28 КК, що є, на наш погляд, дискусійним;

в) деякі положення постанов ПВСУ суперечать приписам КК;

г) певні постанови містять положення, що дублюють норми КК, без їх роз'яснення, що викликає питання про доцільність такого судового тлумачення приписів кримінального закону;

д) відсутня єдність та виваженість термінології тощо.

2. Вважаємо, що судові тлумачення норм закону повинні бути настільки точним і конкретним, щоб не було потреби в подальшому роз'ясненні власне такого тлумачення. Саме тому, підтримуючи позицію науковців, що визнають інститут співучасті інститутом Загальної частини кримінального права України, зазначимо, що застосування цього інституту і власне тлумачення ознак конкретних форм співучасті, що виступають кваліфікуючими ознаками, повинно бути однаковим (єдиним) для всіх складів злочинів, передбачених Особливою частиною КК. На підставі проведеного дослідження вважаємо, що, мабуть, не зовсім доцільно у постановах Пленуму Верховного Суду України, присвячених судовій практиці у справах про конкретні злочини, кожного разу наводити окремі правила кваліфікації злочинів, вчинених різними формами співучасті, чи тлумачити ознаки таких форм. Більш доречним, з нашої точки зору, було б прийняття окремої постанови Пленуму Верховного Суду України, присвяченої вирішенню питань відповідальності за злочини, вчинені у співучасті.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Трайнин А. Н. Учение о соучастии. – М. : Госюриздат, 1941. – 158 с.

2. Ковалев М. И. Соучастие в преступлении // Ученые труды Свердл. юрид. ин-та / Под ред. М. А. Ефимова. – Свердловск : Свердл. юрид. ин-т, 1962. – Том V. – Ч. 2. Виды соучастников и формы соучастия в преступной деятельности. – 273 с.

3. Зубкова В. И. Уголовное наказание и его социальная роль. Теория и практика. – М. : Норма, 2002. – 304 с.

4. Ус О. В. Кримінальна відповідальність за підбурювання до злочину : Монографія. – Харків : Видавцтво ФО-П Вапнярчук Н. М., 2007. – 264 с.